Zbirka odločb sodne prakse

SKLEPNI PREDLOGI GENERALNE PRAVOBRANILKE
JULIANE KOKOTT,
predstavljeni 11. decembra 2014[1]

Zadeva C-286/13 P

Dole Food Company, Inc.in
Dole Fresh Fruit Europe Ltd & Co.
proti

Evropski komisiji

„Pritožba — Konkurenca — Omejevalni sporazumi — Usklajena ravnanja — Evropski trg banan — Navedene cene — Struktura trga — Izračun tržnih deležev — Zelene in rumene banane — Omejevanje konkurence kot cilj — Potek postopka na prvi stopnji“

Kazalo

I – Uvod ... 3

II – Ozadje spora ... 3

III – Postopek pred Sodiščem in predlogi strank ... 5

IV – Presoja pritožbe ... 5

A – Prvi pritožbeni razlog: kršitev postopka ... 5

1. Dopustnost navedb Komisije v postopku na prvi stopnji (prvi del prvega pritožbenega razloga) ... 5

2. Dopustnost trditev družbe Dole na prvi stopnji (drugi in tretji del prvega pritožbenega razloga) ... 7

a) Predložitev dokumenta na ustni obravnavi (drugi del prvega pritožbenega razloga) ... 7

b) Nedopustnost priloge k repliki družbe Dole (tretji del prvega pritožbenega razloga) ... 8

c) Vmesni sklep ... 8

3. Načelo enakosti orožij (četrti del prvega pritožbenega razloga) ... 8

1 — Jezik izvirnika: nemščina.

4. Očitek pomanjkljive ugotovitve dejstev Splošnega sodišča (peti del prvega pritožbenega razloga) 9

B – Drugi pritožbeni razlog: izkrivljanje dejstev 10

C – Tretji pritožbeni razlog: „neustrezna presoja dokazov“ Splošnega sodišča 12

1. Struktura trga in tržni položaj udeleženih podjetij – pomen rumenih in zelenih banan pri izračunu tržnih deležev (prvi del tretjega pritožbenega razloga) 12

2. Opis izmenjave informacij med udeleženci kartela (drugi, tretji in četrti del tretjega pritožbenega razloga) 15

a) Zahteve za obrazložitev sporne odločbe (drugi in tretji del tretjega pritožbenega razloga) 15

b) Trditev družbe Dole, da zaposleni, ki so sodelovali pri izmenjavi informacij, niso bili odgovorni za določanje referenčnih cen (četrti del tretjega pritožbenega razloga) 16

3. Pojem omejevanje konkurence kot cilj (peti del tretjega pritožbenega razloga) 17

a) Upoštevna pravna merila 17

b) Uporaba zadevnih pravnih meril v posameznem primeru 18

– Vrsta in predmet izmenjave informacij 18

– Pogostnost in rednost izmenjave informacij 20

– Struktura trga 20

– Povzetek 21

4. Vmesni sklep 21

D – Četrti pritožbeni razlog: izračun globe 21

1. Prvi del četrtega pritožbenega razloga: upoštevanje prodaje hčerinskih družb družbe Dole, ki niso bile udeleženke kartela 21

2. Drugi del četrtega pritožbenega razloga: dvojno štetje iste prodaje 22

E – Povzetek 23

V – Stroški 23

VI – Predlog 24

I – **Uvod**

1. Malokateri sadež je skozi leta na evropski ravni povzročil tako intenzivne in raznovrstne spore kot banana.[2] V obravnavanem primeru se bo moralo Sodišče po več kot 30 letih[3] znova ukvarjati z nekaterimi problemi konkurenčnega prava v zvezi z bananami.

2. Ta vprašanja se postavljajo v položaju, v katerem obstaja „kartel trgovcev z bananami“, katerega člani so v več državah članicah Evropske unije krivi usklajenih protikonkurenčnih ravnanj. Nekaterim udeležencem kartela je Evropska komisija zaradi kršitve člena 81 Pogodbe ES (zdaj člen 101 PDEU) z odločbo z dne 15. oktobra 2008[4] naložila večmilijonske globe. Družba Dole Food Company, Inc. in njena hčerinska družba Dole Fresh Fruit Europe OHG[5] s tožbo zoper to odločbo na prvi stopnji nista uspeli in vztrajata pri svoji zahtevi za pravno varstvo pred Sodiščem v pritožbenem postopku.

3. Odslej gre predvsem za vprašanje, ali je mogoče pri presoji strukture trga ter položaja in ravnanja udeleženih podjetij na zadevnem trgu „v isti koš metati“ rumene in zelene banane. To vprašanje se vedno znova postavlja v povsem različnih povezavah in se kot rdeča nit vleče skozi pritožbo. Družba Dole meni, da Splošno sodišče njenih tozadevnih trditev proti odločbi Komisije ni ustrezno presodilo in da je izkrivljalo dejstva. Poleg tega graja kršitve postopkovnih pravil glede pojma omejevanja konkurence kot cilja ter različne napake v postopku, ki naj bi jih Splošno sodišče naredilo v svoji sodbi na prvi stopnji z dne 14. marca 2013 (zadeva T-588/08).[6]

4. Ta postopek v zadevi C-286/13 P je tesno povezan s pritožbenim postopkom v združenih zadevah C-293/13 P in C-294/13 P, v katerem prav tako danes predstavljam svoje sklepne predloge. Vendar pa se pravna vprašanja, ki se zastavljajo tam – z izjemo pojma omejevanja konkurence kot cilja – nanašajo na docela druge pravne probleme, kot so tisti, ki jih je treba rešiti tukaj.

II – **Ozadje spora**

5. Predmet upravnega postopka pri Komisiji je bilo usklajeno ravnanje več podjetij, ki so delovala na trgu banan (v nadaljevanju: „udeležena podjetja“) – med njimi družba Dole[7] – z namenom usklajevanja referenčnih cen za prodajo banan v Severni Evropi v letih 2000, 2001 in 2002.

6. Po ugotovitvah sodišča se banane praviloma še zelene prevažajo z ladjo iz pristanišč v Latinski Ameriki v Severno Evropo, kjer jih običajno iztovarjajo enkrat tedensko.[8]

7. Svojim strankam v Evropi dobavljajo banane neposredno v zelenem stanju ali po približno sedemdnevnem zorenju kot rumene banane. Banane lahko zori uvoznik, druga oseba v njegovem imenu ali pa kupec sam. Kupci so običajno zorilci ali maloprodajne verige.

2 — Glej zlasti sodbe United Brands in United Brands Continentaal/Komisija (27/76, EU:C:1978:22, glede zlorabe prevladujočega tržnega položaja), Cooperativa Co-Frutta (193/85, EU:C:1987:210, glede trošarine na banane), Nemčija/Svet (C-280/93, EU:C:1994:367, glede zakonitosti skupne ureditve trga za banane), Atlanta Fruchthandelsgesellschaft in drugi (I) (C-465/93, EU:C:1995:369, glede vprašanj začasnih ukrepov pred nacionalnimi sodišči), Van Parys (C-377/02, EU:C:2005:121, glede vprašanja možnosti preizkusa pravnih aktov Unije po merilih prava WTO) in FIAMM in drugi/Svet in Komisija (C-120/06 P in C-121/06 P, EU:C:2008:476, glede izključitve odškodninskih zahtevkov za zakonito ravnanje organov Unije).

3 — Z vidika konkurenčnega prava se je Sodišče z bananami ukvarjalo že v sedemdesetih letih 20. stoletja v sodbi United Brands in United Brands Continentaal/Komisija (27/76, EU:C:1978:22).

4 — Odločba Komisije C(2008) 5955 final z dne 15. oktobra 2008 v postopku na podlagi člena 81 [ES] (zadeva COMP/39.188 – banane, povzetek v UL C 189, str. 12), v nadaljevanju: „sporna odločba“.

5 — V nadaljevanju skupaj kot „družba Dole“ ali „pritožnici“. Družba Dole Fresh Fruit Europe je včasih delovala pod firmo Dole Germany; pod tem imenom je skupaj z Dole Food nastopila na prvi stopnji kot tožeča stranka.

6 — Sodba Dole Food in Dole Germany/Komisija (T-588/08, EU:T:2013:130).

7 — Poleg družbe Dole sta bili pri usklajenih ravnanjih udeleženi predvsem družba Chiquita in družba Internationale Fruchtimport Gesellschaft Weichert, povezana z družbo Del Monte.

8 — Glej glede tega in naslednjega točke od 8 do 23 izpodbijane sodbe.

8. Cene za te banane so se v zadevnem obdobju v Severni Evropi oblikovale v tedenskem ciklusu na podlagi referenčnih cen za zelene banane. Referenčna cena za rumene banane se je navadno izračunavala iz referenčne cene za zelene banane s pribitkom stroška za zorenje. Cene, ki so jih plačevali trgovci na drobno in distributerji (t. i. „dejanske cene“ ali „transakcijske cene“) so se potem določale ali na tedenskih pogajanjih, ki so potekala praviloma ob četrtkih popoldne ali ob petkih, ali v pogodbah o dobavi po vnaprej določenih cenovnih formulah.

9. Med udeleženimi podjetji je prihajalo do dvostranskih pogovorov, ki so potekali pred določitvijo cen, v okviru katerih so udeleženci razpravljali o pomembnih dejavnikih za tedensko določitev referenčnih cen, razpravljali o gibanjih cen ali jih razkrivali, ali pa dajali podatke o predvidenih referenčnih cenah za prihodnje tedne. Tovrstni stiki so potekali, preden so udeležena podjetja določila svoje referenčne cene, navadno ob sredah, vsi pa so se nanašali na prihodnje referenčne cene. Namen navedenih dvostranskih stikov je bil zmanjšati negotovost glede ravnanja podjetij v zvezi z referenčnimi cenami, ki so se določale ob četrtkih zjutraj.

10. Po drugi strani so si udeležena podjetja svoje referenčne cene, potem ko so bile določene ob četrtkih zjutraj, dvostransko izmenjavala med seboj. Zaradi te izmenjave informacij so lahko na podlagi pogovorov, ki so potekali pred določitvijo cen, nadzorovala vsakokratne odločitve o referenčnih cenah in okrepila medsebojno sodelovanje.

11. Referenčne cene so se uporabljale vsaj kot tržni signali, trendi in/ali podatki za trg v zvezi z želenim gibanjem cen banan. Poleg tega so bile pri nekaterih transakcijah cene na podlagi pogodbeno dogovorjenih cenovnih formul neposredno vezane na referenčne cene.

12. Udeležena podjetja so morala informacije, ki so si jih izmenjala s konkurenti, nujno upoštevati pri določanju svojega ravnanja na trgu, kar sta družbi Chiquita in Dole celo izrecno priznali.

13. Družba Chiquita je 8. aprila 2005 ob sklicevanju na Obvestilo o sodelovanju iz leta 2002 [9] pri Komisiji vložila prošnjo za prizanesljivost. Po izvedbi pregledov pri različnih podjetjih, med drugim v prostorih družbe Dole Fresh Fruit Europe, in več zahtevah po informacijah je Komisija 20. julija 2007 številnim podjetjem, ki delujejo na trgu banan, poslala obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah. V nadaljnjem upravnem postopku je bil zadevnim podjetjem omogočen vpogled v preiskovalno dokumentacijo, od 4. do 6. februarja 2008 pa so bila ta zaslišana. Komisija je 15. oktobra 2008 naposled sprejela sporno odločbo.

14. V sporni odločbi je Komisija ugotovila, da je več podjetij, med njimi družba Dole, kršilo člen 81 ES s tem, da so sodelovala pri usklajenem ravnanju z namenom uskladitve referenčnih cen banan. V geografskem pogledu se je ta kršitev nanašala na Belgijo, Dansko, Nemčijo, Finsko, Luksemburg, Nizozemsko, Avstrijo in Švedsko. [10] Kot obdobje sodelovanja družbe Dole pri kršitvah je Komisija določila čas od 1. januarja 2000 do 31. decembra 2002. [11]

15. V sporni odločbi je Komisija zaradi udeležbe pri kršitvi več udeleženim podjetjem naložila plačilo globe. Družbi Dole je Komisija preko družb Dole Food in Dole Fresh Fruit Europe kot solidarno odgovornima naložila plačilo globe v višini 45,6 mio. EUR. [12]

9 — Obvestilo Komisije o imuniteti pred globami in znižanju glob v kartelnih zadevah (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 8, zvezek 2, str. 155; UL 2006, C 298, str. 11).

10 — Člen 1 sporne odločbe.

11 — Člen 1(e) in (f) sporne odločbe.

12 — Člen 2(b) sporne odločbe.

16. Več naslovnikov sporne odločbe je pred Splošnim sodiščem na prvi stopnji uveljavljalo pravno varstvo zoper to odločbo v obliki ničnostne tožbe. Ničnostno tožbo, ki sta jo 24. decembra 2008 vložili družbi Dole Food Company in Dole Germany, je Splošno sodišče 14. marca 2013 z izpodbijano sodbo v celoti zavrnilo in tožečima strankama naložilo plačilo stroškov.

III – **Postopek pred Sodiščem in predlogi strank**

17. Družbi Dole Food in Dole Fresh Fruit Europe sta se s pisno vlogo z dne 24. maja 2013 skupaj pritožili zoper sodbo Splošnega sodišča. Predlagata, naj Sodišče:

— izpodbijano sodbo v celoti ali deloma razveljavi v delu, v katerem je bila zavrnjena tožba pritožnic;

— sporno odločbo v celoti ali deloma razglasi za nično v delu, v katerem se nanaša na pritožnici;

— globo, naložena pritožnicama, odpravi ali zniža tudi na podlagi neomejene pristojnosti glede kazni, določene v členu 261 PDEU;

— podredno, zadevo vrne Splošnemu sodišču, da odloči v skladu s sodbo Sodišča;

in poleg tega:

— Komisiji naloži plačilo stroškov tega postopka in stroškov postopka pred Splošnim sodiščem.

18. Komisija Sodišču predlaga, naj

— pritožbo zavrne;

— podredno, ničnostno tožbo zavrže in,

in naj

— pritožnicama naloži plačilo stroškov postopka in, podredno, stroškov ničnostne tožbe.

19. V zvezi s pritožbo je pred Sodiščem potekal pisni postopek in 8. oktobra 2014 ustna obravnava.

IV – **Presoja pritožbe**

20. Številni očitki, ki jih družba Dole navaja proti izpodbijani sodbi, so predmet skupaj štirih pritožbenih razlogov, o katerih bom razpravljala v nadaljevanju.

A – *Prvi pritožbeni razlog: kršitev postopka*

21. S prvim pritožbenim razlogom, ki je sestavljen iz petih delov, družba Dole zatrjuje, da je Splošno sodišče pri preizkusu sporne odločbe naredilo vrsto kršitev postopka.

1. Dopustnost navedb Komisije v postopku na prvi stopnji (prvi del prvega pritožbenega razloga)

22. Družba Dole Splošnemu sodišču najprej očita, da je Komisiji neupravičeno dovolilo, da v sodnem postopku prvič obrazloži dokaze iz svojega spisa, ki so bili v protislovju z ugotovitvami sporne odločbe. S tem je Splošno sodišče kršilo obveznosti obrazložitve iz člena 253 ES v zvezi s prepovedjo navajanja novih razlogov med postopkom v skladu s členom 48(2) svojega poslovnika.

23. Ta očitek je povezan z argumentom družbe Dole, da se njene referenčne cene in referenčne cene družbe Chiquita ne nanašajo na iste koledarske tedne in se zato nanašajo na banane, ki si na ravni trgovine na drobno ne konkurirajo.[13] Na ta argument je Komisija prvič odgovorila v postopku pred Splošnim sodiščem, čeprav bi se lahko glede na dokaze v dokumentih upravnega postopka glede tega izjasnila že v sporni odločbi.

24. V skladu z ugotovitvami Splošnega sodišča, o katerih v obravnavani pritožbi ne dvomi, družba Dole svojega argumenta o nekonkuriranju na ravni trgovine na drobno med njenimi bananami in bananami družbe Chiquita ni navedla v upravnem postopku, temveč šele v postopku pred Splošnim sodiščem.[14]

25. V teh okoliščinah je samoumevno, da je moralo Splošno sodišče Komisiji v postopku na prvi stopnji dati priložnost, da odgovori na argument, ki ga je družba Dole prvič navedla v tožbi. Kršitev člena 48(2) Poslovnika Splošnega sodišča je torej že vnaprej izključena.[15] Komisija ima namreč v postopku pred Sodiščem, enako kot vsaka druga stranka, pravico do kontradiktornega postopka.[16]

26. Vendar je treba pravico Komisije do kontradiktornega postopka ustrezno uravnotežiti s pravico zadevnih podjetij do poštenega sojenja in učinkovitega sodnega varstva (člen 47 Listine o temeljnih pravicah).[17] Glede na to ima Komisija sicer pravico v postopku pred sodiščem v okviru svoje obrambe podrobno pojasniti razloge, ki so vodili do sporne odločbe.[18] Povsem novih razlogov za sporno odločbo pa Komisija v postopku pred Sodiščem ne sme navajati. Neobstoja obrazložitve se ne da popraviti s tem, da zainteresirana stranka za razloge za odločitev izve v postopku pred sodišči Unije.[19] Ta prepoved „naknadnega navajanja razlogov“ pred Splošnim sodiščem je zlasti stroga v kazenskih in kvazikazenskih postopkih, kot je kartelni postopek.[20]

27. V obravnavanem primeru je v sporni odločbi jasno in nedvoumno izraženo, da so se referenčne cene udeleženih podjetij po mnenju Komisije uporabljale vsaj kot tržni signali, trendi in/ali podatki v zvezi z želenim gibanjem cen banan, poleg tega pa so postale pomembne za nekatere transakcije na podlagi dogovorjenih formul.[21]

28. Že iz te obrazložitve sporne odločbe je jasno, da so lahko po mnenju Komisije usklajena ravnanja glede referenčnih cen konkretno učinkovala na trg banan, ne glede na to, ali so si konkretni izdelki udeleženih podjetij konkurirali na ravni prodaje na drobno ali ne.

29. Splošno sodišče je zato upravičeno domnevalo, da obrazložitev sporne odločbe izpolnjuje zahteve iz člena 253 ES (zdaj člen 296, drugi odstavek, PDEU) in da namen dodatnih navedb Komisije v postopku na prvi stopnji, potrebnih edino zaradi trditev družbe Dole v njeni tožbi, ni bil naknadno obrazložiti sporno odločbo, temveč jo samo zagovarjati in pojasniti.[22]

13 — Glej točko 119 izpodbijane sodbe.

14 — Točke od 128 do 132 izpodbijane sodbe.

15 — V tem smislu sodba Alliance One International in Standard Commercial Tobacco/Komisija (C-628/10 P in C-14/11 P, EU:C:2012:479, točka 58).

16 — Sodba Komisija/Irski in drugi (C-89/08 P, EU:C:2009:742, točka 53); v istem smislu sodba Revizija M/EMEA (C-197/09 RX-II, EU:C:2009:804, točka 42).

17 — Glej moje sklepne predloge v združenih zadevah Alliance One International in Standard Commercial Tobacco/Komisija (C-628/10 P in C-14/11 P, EU:C:2012:11, točka 109).

18 — Sodba Stora Kopparbergs Bergslags/Komisija (C-286/98 P, EU:C:2000:630, točka 61); v istem smislu že sodbi Präsident Ruhrkohlen-Verkaufsgesellschaft in drugi/Visoka oblast (od 36/59 do 38/59 in 40/59, EU:C:1960:36, zlasti stran 926 in 927) in Picciolo/Parlament (111/83, EU:C:1984:200, točka 22).

19 — Sodbe Michel/Parlament (195/80, EU:C:1981:284, točka 22), Dansk Rørindustri in drugi/Komisija (C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P in C-213/02 P, EU:C:2005:408, točka 463), Elf Aquitaine/Komisija (C-521/09 P, EU:C:2011:620, točka 149) in Alliance One International in Standard Commercial Tobacco/Komisija (C-628/10 P in C-14/11 P, EU:C:2012:479, točka 74).

20 — Za kazensko pravo v ožjem smislu glej sodbo E in F (C-550/09, EU:C:2010:382, točka 59); za kvazikazenska področja – tukaj kartelno pravo – glej sodbi Dansk Rørindustri in drugi/Komisija (C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P in C-213/02 P, EU:C:2005:408, točka 463) in Elf Aquitaine/Komisija (C-521/09 P, EU:C:2011:620, točka 149).

21 — Točka 19 izpodbijane sodbe in uvodna izjava 115 sporne odločbe.

22 — Točke od 133 do 135 izpodbijane sodbe.

30. Skratka, prvi del prvega pritožbenega razloga ni utemeljen.

2. Dopustnost trditev družbe Dole na prvi stopnji (drugi in tretji del prvega pritožbenega razloga)

31. Družba Dole dalje očita, da je Splošno sodišče dokumenta, ki ju je predložila, neupravičeno razglasilo za nedopustna in ju ni upoštevalo.

a) Predložitev dokumenta na ustni obravnavi (drugi del prvega pritožbenega razloga)

32. Družba Dole najprej graja napako v postopku, ki naj bi bila v tem, da ji Splošno sodišče na ustni obravnavi ni dovolilo predložiti dokumenta, s katerim naj bi ovrgla domnevno novo trditev Komisije iz njene duplike. [23]

33. Navedeni dokument je bil izvleček iz spisa upravnega postopka, s katerem je želela družba Dole po lastnih navedbah dokazati, da je t. i. referenčna cena Aldi pomembna samo za rumene banane, ne pa za zelene banane, saj se nanaša na banane, ki naj bi jih Aldi kupil dva tedna pozneje. S tem je hotela družba Dole zavrniti domnevni argument Komisije iz njene duplike, po katerem je referenčna cena Aldi pomembna tudi pri oblikovanju cene za zelene banane.

34. Tožeča stranka v postopku prve stopnje ima načeloma možnost, da na ustni obravnavi pred Splošnim sodiščem odgovori na pisne navedbe tožene stranke, ki jih je vsebovala njena zadnja vloga – duplika. Če je ta vloga vsebovala nove vidike, toženi stranki niti na tako pozni stopnji postopka ni mogoče kategorično prepovedati predložitve novih dokazov.

35. Vendar v obravnavanem primeru ni šlo za to.

36. Prvič, upoštevati je treba, da je bila referenčna cena Aldi že predmet upravnega postopka in sporne odločbe. [24] Tudi pred Splošnim sodiščem sta bila obseg in pomen referenčne cene Aldi, kot je razvidno iz spisa postopka, vse od začetka predmet sporov med strankama v pisnem postopku na prvi stopnji. Nikakor torej ni šlo za nov vidik, ki bi bil v postopek vključen šele z dupliko Komisije.

37. Če se je zdelo družbi Dole pomembno pojasniti navedbe Komisije glede referenčne cene Aldi in se v ta namen opreti na spis upravnega postopka, je imela dovolj priložnosti za to že v pisnem postopku na prvi stopnji. Zlasti bi lahko že v tožbi, najpozneje pa v repliki, opozorila na posebnost, da se je referenčna cena Aldi vsakokrat nanašala na banane, ki naj bi bile kupljene dva tedna pozneje.

38. Drugič, poudariti je treba, da je v resnici ravno družba Dole v svoji tožbi na prvi stopnji navajala, da se je nakupna cena za Aldi za rumene banane uporabljala kot referenčna cena za vse kupce banan v Severni Evropi ne glede na to, ali so kupovali zelene ali rumene banane. [25]

39. V takem položaju družba Dole ne more resno trditi, da je hotela na ustni obravnavi popraviti – domnevno napačno – trditev Komisije. Nasprotno, šlo je za poskus, da bi pod pretvezo tovrstnega popravka navedla nove tožbene razloge, ki so bile poleg tega v nasprotju z njenimi lastnimi navedbami v predhodnem pisnem postopku. Tovrstni taktični manevri so v nasprotju z določbo o prekluziji iz člena 48 Poslovnika Splošnega sodišča.

23 — Točke od 40 do 48 izpodbijane sodbe.

24 — Točka 14 izpodbijane sodbe in uvodna izjava 104 sporne odločbe.

25 — V jeziku postopka: „… Aldi's pricing for yellow bananas served as a reference price for all purchasers of bananas, whether green or yellow, in Northern Europe“ (točka 47 tožbe družbe Dole v zadevi T-588/08; glej tudi točko 46 te tožbe).

40. Splošno sodišče torej docela upravičeno ni upoštevalo dokumenta, ki ga je družba Dole predložila na ustni obravnavni na prvi stopnji. [26]

b) Nedopustnost priloge k repliki družbe Dole (tretji del prvega pritožbenega razloga)

41. Drugič družba Dole trdi, da je Splošno sodišče prilogo C.7 k njeni repliki na prvi stopnji napačno razglasilo za nedopustno. Ta očitek se nanaša na točke od 460 do 470 izpodbijane sodbe, v katerih Splošno sodišče to prilogo dejansko zavrača kot „nedopustno“.

42. S to prilogo C.7 je želela družba Dole v postopku na prvi stopnji navesti, da je Komisija nekatere navedbe pritožnic v upravnem postopku vzela iz konteksta.

43. Če pogledamo v spis postopka, se lahko prepričamo, da v repliki družbe Dole ni nobenih pojasnil o tem, za katere njihove navedbe gre in v katerem delu jih je Komisija razlagala napačno. Obrazložene navedbe glede tega so izključno v prilogi C.7.

44. S tem družba Dole ni upoštevala postopkovnega načela, po katerem morajo stranke svoje argumente izpeljati v svojih vlogah, priloge k vlogam pa imajo zgolj dokazno in dokumentarno funkcijo. [27] V skladu s tem načelom splošno sklicevanje na druga pisanja ne more nadomestiti pomanjkanja bistvenih elementov pravne utemeljitve, ki bi morali biti zajeti v vsakokratni vlogi. [28] Splošno sodišče ni dolžno v prilogah iskati ter prepoznavati razlogov in trditev, ki bi jih lahko štelo za podlago za tožbo. [29]

45. Splošno sodišče torej v obravnavanem primeru povsem upravičeno ni upoštevalo vsebine priloge C.7.

c) Vmesni sklep

46. Tako tudi drugi in tretji del prvega pritožbenega razloga nista utemeljena.

3. Načelo enakosti orožij (četrti del prvega pritožbenega razloga)

47. V četrtem delu prvega pritožbenega razloga družba Dole trdi, da je Splošno sodišče kršilo načelo enakosti orodij s tem, da ni dopustilo dokazov, ki jih je družba Dole predložila v postopku na prvi stopnji, po drugi strani pa je Komisiji dopustilo navajati nove očitke in argumente.

48. Načelo enakosti orožij je kot izraz načela poštenega sojenja pred sodišči Unije brez dvoma izjemno pomembno. Vključuje obveznost, da se vsaki stranki da razumna možnost, da predstavi svoje trditve, vključno z dokazi, pod pogoji, ki je v primerjavi z nasprotno stranko ne postavljajo v bistveno slabši položaj. [30]

49. Toda v obravnavanem primeru očitek domnevne kršitve načela enakosti orožja ne vsebuje nobene obrazložene trditve pritožnic, iz katere bi kakor koli – kaj šele *jasno* – izhajalo, da je bila družba Dole postavljena v slabši položaj kot Komisija.

26 — V točki 48 izpodbijane sodbe se dokument na nekoliko nenavaden način „razglaša za nedopusten“.

27 — Sodba Dansk Rørindustri in drugi/Komisija (C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P in C-213/02 P, EU:C:2005:408, točki 97 in 100).

28 — Sodbi Versalis/Komisija (C-511/11 P, EU:C:2013:386, točka 115) in MasterCard in drugi/Komisija (C-382/12 P, EU:C:2014:2201, točka 40).

29 — Sodbi Dansk Rørindustri in drugi/Komisija (C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P in C-213/02 P, EU:C:2005:408, točki 98 in 100) in MasterCard in drugi/Komisija (C-382/12 P, EU:C:2014:2201, točka 41).

30 — Sodbi Švedska/API in Komisija (C-514/07 P, C-528/07 P in C-532/07 P, EU:C:2010:541, točka 88) in Otis in drugi (C-199/11, EU:C:2012:684, točka 71).

50. Nasprotno, družba Dole svoj očitek utemeljuje zgolj s splošnim sklicevanjem na svoje navedbe v prvem, drugem in tretjem delu prvega pritožbenega razloga. Drugače povedano, četrti del prvega pritožbenega razloga prav tako ni utemeljen.

51. Ker je treba prvi, drugi in tretji del zavrniti, tudi četrti del, ki temelji na načelu enakosti orožij, ne more uspeti.

4. Očitek pomanjkljive ugotovitve dejstev Splošnega sodišča (peti del prvega pritožbenega razloga)

52. V petem in zadnjem delu prvega pritožbenega razloga družba Dole naposled trdi, da Splošno sodišče ni ustrezno ugotovilo dejanskega stanja ob uporabi členov 64 in 65 svojega poslovnika. Napačna uporaba prava, ki jo zatrjuje družba Dole, naj bi bila v tem, da je Splošno sodišče postavljalo samo ustna vprašanja, ni pa izvedlo ukrepov procesnega vodstva in pripravljalnih ukrepov, čeprav je bilo glede nekaterih odločilnih dejstev „očitno zmedeno“. S tem je Splošno sodišče po mnenju pritožnic kršilo načela pripravljalnih ukrepov ter svojo obveznost ustrezne ugotovitve dejanskega stanja, hkrati pa kršilo pravice družbe Dole do zagovora.

53. Najprej je treba pripomniti, da sta pritožnici v svoji pritožbi dolžni natančno navesti tiste dele izpodbijane sodbe, ki jim ugovarjata, ter pravne argumente, ki te očitke posebej utemeljujejo.[31] Pritožbo brez trdne strukture, ki se omejuje na splošne trditve in ne vsebuje natančnih navedb v zvezi s točkami izpodbijanega sklepa, v katerih naj bi bilo domnevno napačno uporabljeno pravo, je treba zavreči kot očitno nedopustno.[32]

54. Glede na to, da so trditve družbe Dole skrajno nejasne, resno dvomim, da je peti del prvega pritožbenega razloga sploh mogoče šteti za dopusten. Kajti v pritožbi ni kaj dosti več od nejasnega sklicevanja na to, da je bilo Splošno sodišče „zmedeno“ glede „dejstev v zvezi z značajem referenčnih cen“. Ni opisano, zakaj naj bi prišlo do navedene „zmede“, in tudi ni prav nobene navedbe o tem, na katerih mestih v izpodbijani sodbi naj bi ta prišla do izraza.[33]

55. Ne glede na to pa je treba pripomniti, da v skladu z ustaljeno sodno prakso samo Splošno sodišče presoja morebitno potrebo po dopolnitvi podatkov, ki so mu na voljo v zadevi, o kateri odloča. Vprašanje, ali imajo postopkovni dokumenti dokazno moč, je odvisno od njegove proste presoje dejstev, ki v skladu z ustaljeno sodno prakso v okviru pritožbene stopnje ni predmet nadzora Sodišča, razen v primeru potvarjanja dejstev ali izkrivljanja dokazov.[34]

56. Okoliščine, ki jo navaja družba Dole, da je Splošno sodišče na ustni obravnavi strankam postavilo veliko vprašanj, ni mogoče resno šteti za znak malomarnosti Splošnega sodišča pri ugotavljanju dejstev. Nasprotno, iz intenzivnega spraševanja strank je mogoče sklepati, da se je Splošno sodišče skrajno resno ukvarjalo s podrobnostmi spornega predmeta. Sicer pa je postavljanje vprašanj strankam možnost, ki je v postopkovnih predpisih določena npr. za razjasnitev obstoječih nejasnosti.[35] Zaradi izida takega postavljanja vprašanj so lahko nadaljnji ukrepi procesnega vodenja ali formalni pripravljalni ukrepi odvečni.

31 — Sodbi Telefónica in Telefónica de España/Komisija (C-295/12 P, EU:C:2014:2062, točka 29) in MasterCard in drugi/Komisija (C-382/12 P, EU:C:2014:2201, točki 151 in 215).

32 — Sodba Telefónica in Telefónica de España/Komisija (C-295/12 P, EU:C:2014:2062, točka 30).

33 — Družba Dole v okviru petega dela prvega pritožbenega razloga očitka potvarjanja dejstev, navedenega le mimogrede, ne predstavlja natančneje, pač pa se sklicuje na drugi pritožbeni razlog. Zato bom tudi jaz to vprašanje obravnavala samo v okviru drugega pritožbenega razloga.

34 — Sodbe Ismeri Europa/Računsko sodišče (C-315/99 P, EU:C:2001:391, točka 19), Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland/Komisija (C-385/07 P, EU:C:2009:456, točka 163) in E.ON Energie/Komisija (C-89/11, EU:C:2012:738, točka 115); v istem smislu sodba Viega/Komisija (C-276/11 P, EU:C:2013:163, točka 39).

35 — Člen 24, prvi odstavek, prvi stavek, v povezavi s členom 53, prvi odstavek, Statuta Sodišča.

57. Spomniti je treba tudi na to, da postopek pred sodišči Unije v zadevah pravil o konkurenci temelji na načelu predložitve dejstev in dokazov.[36] Če je družba Dole v postopku na prvi stopnji dobila vtis, da bi bili potrebni ukrepi procesnega vodstva ali pripravljalni ukrepi, je imela možnost glede tega podati Splošnemu sodišču konkretne predloge.[37] Kot sta pritožnici morali priznati na ustni obravnavi, družba Dole med postopkom na prvi stopnji ni podala nobenih tovrstnih predlogov, čeprav je nesporno imela priložnost za to. V teh okoliščinah družba Dole v okviru pritožbenega postopka pač ne more očitati, da je Splošno sodišče zanemarilo svoje dolžnosti glede pojasnitve dejanskega stanja.[38]

58. Sodišče v sporu o kartelni zadevi po uradni dolžnosti na splošno ni dolžno ponovno v celoti pregledati spis.[39] Le v res izjemnih primerih bi bilo mogoče domnevati, da se široka diskrecijska pravica Splošnega sodišča, da presodi, katera dokazna sredstva so primerna in nujna za dokaz nekega dejstva, spremeni v dolžnost, da na lastno pobudo izvede nadaljnje dokaze, čeprav tega ni zahtevala nobena od strank. To velja toliko bolj, če so udeleženke postopka – kot v obravnavani zadevi – velika podjetja, ki imajo precejšnje izkušnje v zvezi z vprašanji na področju konkurenčnega prava in jih zastopajo specializirani odvetniki.[40]

59. V obravnavanem primeru pritožnici nista navedli nobenih posebnih okoliščin, iz katerih bi izjemoma izhajala obveznost Splošnega sodišča za izvedbo pripravljalnih ukrepov po uradni dolžnosti. Tovrstnih okoliščin nista mogli navesti niti na moje izrecno vprašanje.

60. Kot sledi iz tega, tudi petega dela prvega pritožbenega razloga ni mogoče sprejeti, tako da je treba ta pritožbeni razlog v celoti zavrniti.

B – *Drugi pritožbeni razlog: izkrivljanje dejstev*

61. V drugem pritožbenem razlogu družba Dole trdi, da je Splošno sodišče izkrivilo vrsto dejstev, ki so bila ključna za ustrezno presojo spornega ravnanja s pravnega in gospodarskega vidika. Ta pritožbeni razlog se nanaša na točke 152, 182, 184 in 232 izpodbijane sodbe.

62. Konkretno gre tukaj v bistvu za tri vprašanja: prvič, ali je Splošno sodišče napačno enačilo referenčne cene[41] in ponudbo cen[42]; drugič, ali je Splošno sodišče napačno izhajalo iz tega, da družba Dole uporablja referenčno ceno za rumene banane; in tretjič, ali so referenčne cene za zelene in rumene banane v celotnem sektorju tako tesno povezane, da se je lahko štelo, da jih je mogoče medsebojno pretvarjati.

63. Uvodoma naj opozorim, da je domneva izkrivljanja dejstev ali izkrivljanja dokazov vezana na stroge pogoje. Tako izkrivljanje je podano, če presoja obstoječih dokazov, ne da bi se sklicevali na nove, očitno ni pravilna.[43]

36 — Sodbe Chalkor/Komisija (C-386/10 P, EU:C:2011:815, točki 64 in 66), Schindler Holding in drugi/Komisija (C-501/11 P, EU:C:2013:522, točka 46) in Siemens/Komisija (C-239/11 P, C-489/11 P in C-498/11 P, EU:C:2013:866, točka 321); glej tudi moje sklepne predloge v zadevi Schindler Holding in drugi/Komisija (C-501/11 P, EU:C:2013:248, točka 47) ter moje sklepne predloge v zadevi Nexans in Nexans France/Komisija (C-37/13 P, EU:C:2014:223, točka 87).

37 — V istem smislu sodba Siemens/Komisija (C-239/11 P, C-489/11 P in C-498/11 P, EU:C:2013:866, točka 322).

38 — Sodbi Schindler Holding in drugi/Komisija (C-501/11 P, EU:C:2013:522, točka 46) in Viega/Komisija (C-276/11 P, EU:C:2013:163, točki 41 in 42).

39 — Sodbe Chalkor/Komisija (C-386/10 P, EU:C:2011:815, točka 66), Kone in drugi/Komisija (C-510/11 P, EU:C:2013:696, točka 32) in Telefónica in Telefónica de España/Komisija (C-295/12 P, EU:C:2014:2062, točka 55).

40 — Glej glede tega moje sklepne predloge v zadevi Schindler Holding in drugi/Komisija (C-501/11 P, EU:C:2013:248, točka 51) ter moje sklepne predloge v zadevi Nexans in Nexans France/Komisija (C-37/13 P, EU:C:2014:223, točki 87 in 88).

41 — V jeziku postopka (angleščina): „quotation prices“; v jeziku posvetovanja (francoščina): „prix de référence“.

42 — V jeziku postopka: „price quotes“; v jeziku posvetovanja: „offres de prix“. V nemškem prevodu izpodbijane sodbe se za „price quotes“ uporablja deloma „angebotene Preise“, deloma pa se uporablja izraz „Preisnotierungen“, kar pa se zdi z obravnavanega vidika manj ustrezno.

43 — Sodbe PKK in KNK/Svet (C-229/05 P, EU:C:2007:32, točka 37), Sniace/Komisija (C-260/05 P, EU:C:2007:700, točka 37) in Lafarge/Komisija (C-413/08 P, EU:C:2010:346, točka 17).

64. Iz trditev družbe Dole ni mogoče razbrati ničesar, kar bi kazalo na *očitno nepravilno* presojo dejstev ali dokazov.

65. Prvič, kar zadeva zatrjevano enačenje referenčnih cen in uradnih cen v točkah 152, 182, 184 in 232 izpodbijane sodbe, se tako izrazje sploh ne uporablja na vseh navedenih mestih sodbe. Edino v točki 182 se pojavlja beseda „referenčna cena“, medtem ko je v točki 152 govora samo o „rumeni ponudbi“,[44] v točki 184 o „rumeni ceni“,[45] v točki 232 pa spet o „rumeni ceni“ in „zeleni ceni“. Na nobenem izmed navedenih mest izpodbijane sodbe Splošno sodišče ne enači referenčnih cen in ponudbe cen, prav tako se referenčne cene ne enačijo z dejansko plačanimi cenami. Očitek družbe Dole v tem smislu je brez podlage.

66. Drugič, glede vprašanja o domnevni uporabi referenčne cene za rumene banane družbe Dole je treba pripomniti, da Splošno sodišče pojem „rumene referenčne cene“ v zvezi z družbo Dole uporablja samo na enem mestu v izpodbijani sodbi, namreč v točki 182. To je verjetneje redakcijska napaka, ne pa očitna napačna presoja dejstev. Vsekakor iz trditev družbe Dole ni razvidno, v kolikšni meri naj bi ta morebitna netočna ubeseditev v točki 182 vplivala na konkurenčno presojo dejanskega stanja Splošnega sodišča in nazadnje na izrek izpodbijane sodbe. Brez konkretnih indicev v tej smeri pa, celo če bi se želelo domnevati, da je šlo za izkrivljanje dejstev, ni razloga za razveljavitev izpodbijane sodbe.[46]

67. Tretjič, glede problematike možnosti pretvorbe med zelenimi in rumenimi referenčnimi cenami v celotnem sektorju se očitek družbe Dole o potvarjanju dejstev nanaša na točko 232 izpodbijane sodbe. Zanimivo je, da se na tistem mestu v sodbi pojem „referenčnih cen“,[47] ki ga graja družba Dole, sploh ne uporablja. Drži le, da Splošno sodišče tam izhaja iz tesne zveze med „zelenimi cenami“ in „rumenimi cenami“. Družba Dole ni navedla nobenih indicev niti za to, da bi bila ta ugotovitev napačna, kaj šele *očitno napačna*. Nasprotno, če se upošteva tudi dokazno gradivo, ki so ga pregledali sodniki na prvi stopnji v točkah od 220 do 231, ki so neposredno pred navedeno točko – namreč elektronski dopis zaposlenega v podjetju Atlanta z dne 2. januarja 2003 – se zdi ugotovitev Splošnega sodišča skorajda neizogibna. V tem elektronskem dopisu so nazorno opisani medsebojni vplivi cen, ki sta jih uporabljali družbi Chiquita in Dole, tudi če eno podjetje izhaja iz „rumene cene“, drugo pa iz „zelene cene“. Gledano v celoti, tudi očitek potvarjanja zoper točko 232 izpodbijane sodbe stoji na trhlih temeljih.

68. Nasploh se mi zdi, da družba Dole v okviru drugega pritožbenega razloga navaja vsakovrstne dlakocepske pomenske razlike, katerih edini cilj v resnici je, da bi pod krinko očitka domnevnega izkrivljanja dejstev Sodišče pripravila do nove presoje dejstev.[48] Vendar pa ni naloga Sodišča kot pritožbene instance, da bi s svojo presojo pogojev na trgu in konkurenčnega položaja nadomestila presojo Splošnega sodišča.[49]

44 — V jeziku postopka: „a yellow quote“, v jeziku posvetovanja: „une offre jaune“.

45 — V jeziku postopka: „a yellow price“, v jeziku posvetovanja: „un prix jaune“.

46 — Sodbe P & O European Ferries (Vizcaya) in Diputación Foral de Vizcaya/Komisija (C-442/03 P in C-471/03 P, EU:C:2006:356, točke od 67 do 69), Sison/Svet (C-266/05 P, EU:C:2007:75, točke od 70 do 72) in Inuit Tapiriit Kanatami in drugi/Parlament in Svet (C-583/11 P, EU:C:2013:625, točka 112).

47 — V jeziku postopka: „quotation prices“.

48 — Sodbe Lafarge/Komisija (C-413/08 P, EU:C:2010:346, točka 23), Ziegler/Komisija (C-439/11 P, EU:C:2013:513, točki 75 in 76) in FLSmidth/Komisija (C-238/12 P, EU:C:2014:284, točka 31).

49 — Sodba British Airways/Komisija (C-95/04 P, EU:C:2007:166, točka 137).

69. Sicer pa so očitki pritožnic šibki v tem, da se z njimi posamezna odseke sodbe jemlje iz konteksta. Če se točk, ki so predmet očitkov, ne preučuje ločeno od drugih, temveč v kontekstu siceršnje obrazložitve sodbe, ni težko ugotoviti, da je Splošno sodišče pravilno razumelo delovanje severnoevropskega trga banan vključno z vsemi podrobnostmi.[50] Tudi argument o nekonkuriranju banan družbe Dole in banan družbe Chiquita, ki ga družba Dole vedno znova navaja, je Splošno sodišče vsekakor upoštevalo;[51] toda dejstvo, da ta argument Splošnega sodišča nazadnje ni prepričal, ne more biti podlaga za očitek izkrivljanja dejstev ali dokazov.

70. Glede na navedeno je torej treba zavrniti tudi drugi pritožbeni razlog.

C – *Tretji pritožbeni razlog: „neustrezna presoja dokazov“ Splošnega sodišča*

71. S tretjim pritožbenim razlogom, ki je sestavljen iz kar petih delov, družba Dole očita „neustreznost presoje dokazov Splošnega sodišča“. Če bi se očitek družbe Dole razumel dobesedno, bi bilo treba tretji pritožbeni razlog razglasiti za nedopusten, saj je presoja dejstev in dokazov samo naloga Splošnega sodišča, medtem ko Sodišče kot pritožbena instanca za to – z izjemo morebitnega očitka potvarjanja – ni pristojno.[52] Toda če se očitek natančneje preuči, se za očitkom domnevne „neustrezne presoje dokazov“ v bistvu skrivajo različni očitki glede obrazložitve izpodbijane sodbe, pravnih zahtev za obrazložitev sporne odločbe in pravne kvalifikacije dejstev.

1. Struktura trga in tržni položaj udeleženih podjetij – pomen rumenih in zelenih banan pri izračunu tržnih deležev (prvi del tretjega pritožbenega razloga)

72. Družba Dole v okviru tretjega pritožbenega razloga najprej očita, da je Splošno sodišče brez primerne obrazložitve potrdilo izračune glede skupnega tržnega deleža družb Dole, Chiquita in Del Monte/Weichert, na katerih je v sporni odločbi Komisije temeljil opis upoštevne strukture trga.

73. Ta očitek se nanaša predvsem na točko 353 izpodbijane sodbe, v kateri se Splošno sodišče pridružuje ugotovitvi Komisije, „da so imela podjetja Dole, Chiquita in Weichert velik tržni delež“. Ozadje te ugotovitve je bilo to, da je Komisija v sporni odločbi določila skupni tržni delež družb Chiquita, Dole in Weichert od 45 % do 50 %, če se izhaja iz vrednosti prodanih banan v Severni Evropi v letu 2002,[53] oziroma od 40 % do 45 %, če se upošteva „dozdevna potrošnja svežih banan v Severni Evropi“ v istem obdobju.[54]

74. Družba Dole ugovarja, da je skupni tržni delež udeleženih podjetij v teh ocenah določen previsoko. Številke so napihnjene, ker je Komisija seštela zelene in rumene banane, ne da bi upoštevala, da se v Severno Evropo uvažajo samo zelene banane in da se nekaj teh zelenih banan najprej proda med uvozniki, še preden dozorijo in so v maloprodajo dane kot rumene banane. Tako – kot trdi družba Dole – je bil del banan, prodanih na severnoevropskem trgu, pri izračunu upoštevan dvakrat.

75. Tega ugovora družbe Dole Splošno sodišče po mnenju pritožnic ni dovolj dobro proučilo, tako da naj bi bila obrazložitev izpodbijane sodbe v tem delu pomanjkljiva.

50 — Glej predvsem točke od 226 do 228 izpodbijane sodbe.

51 — Glej tudi glede tega točke od 128 do 132 izpodbijane sodbe.

52 — Sklep San Marco/Komisija (C-19/95 P, EU:C:1996:331, točki 39 in 40) ter sodbi Komisija/Schneider Electric (C-440/07 P, EU:C:2009:459, točka 103) in Telefónica in Telefónica de España/Komisija (C-295/12 P, EU:C:2014:2062, točka 84); podobno tudi sodba MasterCard in drugi/Komisija (C-382/12 P, EU:C:2014:2201, točka 60).

53 — Uvodni izjavi 26 in 27 sporne odločbe in točka 345 izpodbijane sodbe.

54 — Uvodna izjava 31 sporne odločbe in točka 350 izpodbijane sodbe.

76. Ta očitek je presenetljiv, saj se Splošno sodišče v točkah od 351 do 354 izpodbijane sodbe izrecno opredeljuje do navedenega ugovora družbe Dole in ga v bistvu zavrne z obrazložitvijo, da trditev družbe Dole „temelji na napačni predpostavki, to je razlikovanju med rumenimi in zelenimi bananami“.[55]

77. Ker torej obstaja – čeprav skopa – obrazložitev Splošnega sodišče, se poraja sum, da družba Dole z navedenim mestom v sodbi ne soglaša *v vsebinskem pogledu*. Tovrstna vsebinska kritika pa ni primerna za izražanje dvoma o formalni zakonitosti izpodbijane sodbe glede na obveznost obrazložitve. Družba Dole se morda res ne strinja s Splošnim sodiščem v vsebinskem pogledu. Vendar obrazložitev izpodbijane sodbe zaradi te okoliščine ni pomanjkljiva.[56]

78. Kljub temu je z očitkom družbe Dole povezano tudi vprašanje, ali bi bilo mogoče od Splošnega sodišča v formalnem pogledu zahtevati, da bi izpodbijano sodbo glede očitkov družbe Dole o izračunu skupnega tržnega deleža udeleženih podjetij *utemeljilo izčrpneje*.

79. Dolžnost ustrezne obrazložitve prvostopenjskih sodb izhaja iz člena 36 v povezavi s členom 53, prvi odstavek, Statuta Sodišča. V skladu z ustaljeno sodno prakso mora obrazložitev sodbe jasno in nedvoumno izražati razlogovanje Splošnega sodišča, tako da se lahko zainteresirane stranke seznanijo z utemeljitvijo sprejete odločbe, Sodišče pa opravi sodni nadzor.[57]

80. Razlog za neobstoj obrazložitve je lahko sicer tudi, da Splošno sodišče v sodbi ni odgovorilo na predlog,[58] tožbeni razlog[59] ali sicer na argumente tožene stranke.[60]

81. Vendar pa je treba upoštevati, da Splošno sodišče ni zavezano podati natančne obrazložitve, ki bi izčrpno sledila vsem razlogovanjem strank v sporu, še zlasti, če razlogovanja niso bila dovolj jasna in natančna.[61] Obrazložitev sodbe je lahko celo implicitna, če zainteresiranim strankam omogoča prepoznavo razlogov, zaradi katerih se Splošno sodišče ni strinjalo z njihovimi trditvami, Sodišču pa daje dovolj podatkov za izvajanje nadzora.[62] V končni fazi je odločilno, ali je Splošno sodišče v obrazložitvi odgovorilo na vse očitane kršitve prava in dovolj dobro proučilo *osrednje dele argumentacije* strank v postopku.[63]

82. V obravnavanem primeru bi se le težko trdilo, da je bila kritika družbe Dole glede številk, ki jih je Komisija vzela za podlago skupnega tržnega deleža udeleženih podjetij, *osrednji del* njene argumentacije v postopku na prvi stopnji. Ta kritika je bila celo v pisnih navedbah družbe Dole pred Splošnim sodiščem čisto obrobnega značaja. Družba Dole je tej problematiki v tožbi namenila samo

55 — Točka 352, prvi stavek, izpodbijane sodbe.

56 — Sodbi Wunenburger/Komisija (C-362/05 P, EU:C:2007:322, točka 80) in Gogos/Komisija (C-583/08 P, EU:C:2010:287, točka 35).

57 — Sodbe Svet/De Nil in Impens (C-259/96 P, EU:C:1998:224, točki 32 in 33), France Télécom/Komisija (C-202/07 P, EU:C:2009:214, točka 29) in Mindo/Komisija (C-652/11 P, EU:C:2013:229, točka 29).

58 — Sodba Evropaïki Dynamiki/Komisija (C-200/10 P, EU:C:2011:281, točka 33).

59 — Sodbe Vidrányi/Komisija (C-283/90 P, EU:C:1991:361, točka 29), Komisija/Greencore (C-123/03 P, EU:C:2004:783, točki 40 in 41) in Gogos/Komisija (C-583/08 P, EU:C:2010:287, točka 29).

60 — Sodbe Ferriere Nord/Komisija (C-219/95 P, EU:C:1997:375), Dansk Rørindustri in drugi/Komisija (C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P in C-213/02 P, EU:C:2005:408, točka 244) in France Télécom/Komisija (C-202/07 P, EU:C:2009:214, točka 41); v vseh primerih glede argumentov za znižanje glob.

61 — Sodbi Connolly/Komisija (C-274/99 P, EU:C:2001:127, točka 121) in FIAMM in drugi/Svet in Komisija (C-120/06 P in C-121/06 P, EU:C:2008:476, točka 91).

62 — Sodbe Ziegler/Komisija (C-439/11 P, EU:C:2013:513, točka 82), Gascogne Sack Deutschland/Komisija (C-40/12 P, EU:C:2013:768, točka 35) in MasterCard in drugi/Komisija (C-382/12 P, EU:C:2014:2201, točka 189).

63 — Sodbi Komninou in drugi/Komisija (C-167/06 P, EU:C:2007:633, točka 22) in Mindo/Komisija (C-652/11 P, EU:C:2013:229, točka 41).

eno točko,[64] v repliki pa niti pol stavka.[65] V vsebinskem pogledu se je družba Dole omejila na trditev, da je tržni delež, ki ga je Komisija vzela za podlago „močno pretiran“ in da je neodvisna javnomnenjska raziskava za družbe Chiquita, Dole in Del Monte/Weichert v Nemčiji pokazala skupni tržni delež pod 25 %.

83. Očitek družbe Dole, da Komisija ne bi smela seštevati zelenih in rumenih banan, ki je v pritožbenem postopku postal pomembnejši, se je v postopku na prvi stopnji pojavil samo v opombi pod črto.[66] Dvojno štetje banan, pri katerem se upošteva tudi prodaja med uvozniki, se v pisnih trditvah družbe Dole na prvi stopnji nikjer ne navaja.

84. Kot je morala družba Dole priznati na izrecno vprašanje Sodišča, ta dva vidika – seštevanje zelenih in rumenih banan po eni strani in dvojno štetje banan, s katerimi so med sabo trgovali uvozniki, po drugi – tudi na ustni obravnavi pred Splošnim sodiščem nista bila poglobljeno predstavljena.

85. V teh okoliščinah Splošnemu sodišču ni mogoče očitati, da se v izpodbijani sodbi ni podrobno ukvarjalo s tema vidikoma. O kršitvi obveznosti utemeljitve tukaj torej v prav nobenem pogledu ne more biti govora.

Dodatne navedbe glede vsebinske kritike številk o tržnih deležih

86. Zgolj zaradi izčrpnosti dodajam, da trditve družbe Dole v okviru prvega dela tretjega pritožbenega razloga tudi niso primerna podlaga za vsebinsko oporekanje preudarkom Splošnega sodišča glede skupnega tržnega deleža udeleženih podjetij.

87. Presoja dejstev in dokazov spada v izključno pristojnost Splošnega sodišča, zato Sodišče v okviru pritožbe s svojo presojo pogojev na trgu in konkurenčnega položaja nikakor ne sme nadomestiti presoje Splošnega sodišča.[67]

88. Sodišče je res pristojno, da v pritožbenem postopku preveri pravno opredelitev dejstev Splošnega sodišča ter morebitno potvarjanje dejstev in izkrivljanje dokazov.[68] Toda družba Dole glede tukaj spornega izračuna skupnega tržnega deleža udeleženih podjetij pred Sodiščem ni očitala niti prvega niti drugega.[69]

64 — Točka 118 tožbe na prvi stopnji.

65 — V točki 40 replike na prvi stopnji se zgolj v oklepaju omenjajo „pretirane številke Komisije“.

66 — Opomba 86 tožbe na prvi stopnji; ta očitek se ponovi v opombi 44 replike na prvi stopnji.

67 — Sodba British Airways/Komisija (C-95/04 P, EU:C:2007:166, točka 137).

68 — Sodbe Komisija/Brazzelli Lualdi in drugi (C-136/92 P, EU:C:1994:211, točka 49), Komisija/Schneider Electric (C-440/07 P, EU:C:2009:459, točka 191), Svet/Zhejiang Xinan Chemical Industrial Group (C-337/09 P, EU:C:2012:471, točka 55) in Ziegler/Komisija (C-439/11 P, EU:C:2013:513, točka 74).

69 — Svojega očitka potvarjanja dejstev v okviru drugega pritožbenega razloga družba Dole *ni* oprla na domnevno napačno izračunane tržne deleže.

89. Ne glede na to so navedbe družbe Dole glede domnevnih nepravilnosti v izračunu skupnega tržnega deleža veliko presplošne in preveč nenatančne, da bi lahko bile predmet razumne presoje.[70] Družba Dole predvsem ni navedla, kakšen naj bi bil obseg prodaje banan med uvozniki, ki jih je omenila. Je šlo za razširjeno prakso ali samo obroben pojav?[71] Brez utemeljene navedbe družbe Dole[72] glede tega nazadnje ni mogoče presoditi, ali bi lahko morebitno upoštevanje prodaje med uvozniki sploh imelo omembe vreden vpliv na tržne deleže, ki so bili ocenjeni v sporni odločbi in ki jih je Splošno sodišče potem vzelo za podlago.

90. Skratka, prvi del tretjega pritožbenega razloga je treba zavrniti.

2. Opis izmenjave informacij med udeleženci kartela (drugi, tretji in četrti del tretjega pritožbenega razloga)

91. V drugem, tretjem in četrtem delu tretjega pritožbenega razloga družba Dole graja vrsto pravnih napak, ki so vse povezane z opisom sporne izmenjave informacij med udeleženimi podjetji.

a) Zahteve za obrazložitev sporne odločbe (drugi in tretji del tretjega pritožbenega razloga)

92. Družba Dole Splošnemu sodišču najprej očita, da je postavilo prenizke zahteve za obrazložitev sporne odločbe. Po mnenju družbe Dole bi moralo Splošno sodišče od Komisije zahtevati natančnejši opis predmetov, o katerih so si udeležena podjetja izmenjevala informacije s protikonkurenčnim ciljem (drugi del tretjega pritožbenega razloga), in od Komisije bi moralo zahtevati, da podrobno navede, na katere dejavnike oblikovanja cen se je ugotovljena kršitev s protikonkurenčnim ciljem nanašala (tretji del tretjega pritožbenega razloga). Ta dva vidika se v precejšnji meri prekrivata. Zato ju je treba preučiti skupaj.

93. Pravne zahteve za obrazložitev odločb Komisije na področju kartelnega prava izhajajo iz člena 253 ES (zdaj člen 296, drugi odstavek, PDEU). Na podlagi ustaljene sodne prakse mora ta obrazložitev sodbe jasno in nedvoumno izražati sklepanje Komisije, da se lahko zainteresirane osebe seznanijo z utemeljitvami sprejete odločitve in da Sodišče lahko izvede sodni nadzor.[73]

94. Vendar pa v obrazložitvi ni treba podrobno navesti vseh upoštevnih dejanskih in pravnih okoliščin, ker je treba presoditi vprašanje, ali obrazložitev izpolnjuje zahteve iz člena 253 ES, ne le glede na njegovo besedilo, ampak tudi na njegov okvir in vsa pravna pravila, ki urejajo zadevno področje.[74]

95. Splošno sodišče je iz uvodnih izjav sporne odločbe obširno navajalo in med drugim poudarilo, da se je izmenjava informacij med udeleženimi podjetji v obravnavanem primeru nanašala na zaloge v skladiščih, presežne uvožene zaloge v skladiščih in ocenjevanje pričakovanega tržnega povpraševanja in gibanja trga – na primer na podlagi „akcij“ – ter na verjetnost splošnega zvišanja ali znižanja cen banan na trgu ali o tem, ali cene ostanejo na splošno nespremenjene.[75]

70 — Sodbe Lindorfer/Svet (C-227/04 P, EU:C:2007:490, točka 83), Schindler Holding in drugi/Komisija (C-501/11 P, EU:C:2013:522, točka 45) in MasterCard in drugi/Komisija (C-382/12 P, EU:C:2014:2201, točka 151).

71 — Glede na pojasnila Komisije na ustni obravnavi pred Sodiščem, ki jim družba Dole ni ugovarjala, je bil pomen prodaj banan med uvozniki zanemarljiv. Tako je mogoče sklepati tudi iz ugotovitev Komisije – čeprav so v drugem okviru – v uvodnih izjavah od 451 do 453 sporne odločbe, na katere ni bilo ugovora.

72 — Vsaj glede morebitnih lastnih prodaj družbe Dole drugim uvoznikom ali nakupom družbe Dole pri drugih uvoznikih bi v postopku pred Sodiščem pričakovali konkretne podatke. O lastnih poslih z bananami ima družba Dole namreč na voljo vse zadevne podatke.

73 — Sodbe Bertelsmann in Sony Corporation of America/Impala (C-413/06 P, EU:C:2008:392, točka 166), Elf Aquitaine/Komisija (C-521/09 P, EU:C:2011:620, točka 147) in Ziegler/Komisija (C-439/11 P, EU:C:2013:513, točka 115).

74 — Sodbe Bertelsmann in Sony Corporation of America/Impala (C-413/06 P, EU:C:2008:392, točka 166), Elf Aquitaine/Komisija (C-521/09 P, EU:C:2011:620, točka 150) in Ziegler/Komisija (C-439/11 P, EU:C:2013:513, točka 116).

75 — Točki 262 in 263 izpodbijane sodbe.

96. Iz tega naštevanja je po mojem mnenju dovolj jasno, da je morala biti družba Dole seznanjena z natančnim predmetom kršitve, ki ji je bila očitana. To velja še toliko bolj, ker so navedene podrobnosti glede izmenjave informacij med udeleženimi podjetji izvirale med drugim iz izjav, ki jih je družba Dole podala v upravnem postopku. [76]

97. Splošno sodišče je poleg tega pravilno poudarilo, da Komisija na podlagi člena 253 ES ni dolžna „na splošno določiti izčrpnega seznama dejavnikov, ki bi jih bilo treba vnaprej upoštevati kot nezakonite v zadevnem sektorju“. [77] Drugače kakor to, kar očitno meni družba Dole, Komisija namreč v odločbi na podlagi členov 7 in 23(2)(a) Uredbe št. 1/2003 [78] udeležencem kartela ni dolžna dajati kakršne koli usmeritve za njihovo prihodnje ravnanje na trgu. Nasprotno, udeležena podjetja so, kot vsi drugi tržni subjekti, izključno na lastno odgovornost dolžna skrbeti za to, da s svojim tržnim ravnanjem ne bodo kršila konkurenčnih pravil notranjega trga Unije.

98. Splošno sodišče je torej očitek družbe Dole glede pomanjkljive obrazložitve sporne odločbe popolnoma upravičeno zavrnilo. [79]

b) Trditev družbe Dole, da zaposleni, ki so sodelovali pri izmenjavi informacij, niso bili odgovorni za določanje referenčnih cen (četrti del tretjega pritožbenega razloga)

99. Družba Dole dalje očita, [80] da Splošno sodišče ni odgovorilo na njeno trditev, da zadevni uslužbenci družb Chiquita in Dole niso mogli verodostojno sodelovati pri izmenjavi informacij, ker znotraj podjetja niso bili pristojni za določanje referenčnih cen. S tem očitkom družba Dole zatrjuje pomanjkljivo obrazložitev v izpodbijani sodbi. [81]

100. Toda, kot pravilno poudarja Komisija, ta očitek temelji na napačnem branju izpodbijane sodbe. V resnici so navedenemu argumentu družbe Dole v sodbi izrecno namenjene točke od 577 do 582. Morda je družba Dole glede vsebine res drugačnega mnenja kot Splošno sodišče. Vendar obrazložitev izpodbijane sodbe zaradi te okoliščine ni pomanjkljiva. [82]

101. Tudi v tej zadevi so trditve družbe Dole napačne. Kajti tudi če zaposleni v nekem podjetju sam ne določa njegovih referenčnih cen, lahko vendarle razpolaga z notranjimi informacijami podjetja, ki so podlaga za referenčne cene, si te informacije izmenjuje s poslovnimi partnerji iz drugih podjetij in tako prispeva k zmanjšanju negotovosti glede dogajanja na trgu, ki bi običajno obstajala v konkurenčnih razmerah. Na splošno velja, da lahko navzven pri kršitvah konkurence sodeluje tudi tisti zaposleni, ki znotraj podjetja ni pristojen za odločitve o poslovni politiki in cenah. [83]

102. Tudi drugega, tretjega in četrtega dela tretjega pritožbenega razloga torej ni mogoče sprejeti.

76 — Točka 264 v povezavi s točkama 262 in 263 izpodbijane sodbe.

77 — Točka 261 izpodbijane sodbe.

78 — Uredba Sveta (ES) št. 1/2003 z dne 16. decembra 2002 o izvajanju pravil konkurence iz členov 81 in 82 Pogodbe (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 8, zvezek 2, str. 205-229).

79 — Točka 267 izpodbijane sodbe.

80 — V delu, v katerem igra ta očitek določeno vlogo tudi v okviru petega dela tretjega pritožbenega razloga, nanj odgovarjam že tukaj z navedbami v nadaljevanju.

81 — V tem smislu sodbe Komninou in drugi/Komisija (C-167/06 P, EU:C:2007:633, točka 22), Gogos/Komisija (C-583/08 P, EU:C:2010:287, točka 29) in Mindo/Komisija (C-652/11 P, EU:C:2013:229, točka 41).

82 — Sodbi Wunenburger/Komisija (C-362/05 P, EU:C:2007:322, točka 80) in Gogos/Komisija (C-583/08 P, EU:C:2010:287, točka 35).

83 — V tem smislu sodbi Musique diffusion française in drugi/Komisija (100/80 do 103/80, EU:C:1983:158, točka 97) in Slovenská sporiteľňa (C-68/12, EU:C:2013:71, točka 25) ter moji sklepni predlogi v zadevi Schindler Holding in drugi/Komisija (C-501/11 P, EU:C:2013:248, točke od 128 do 131).

3. Pojem omejevanje konkurence kot cilj (peti del tretjega pritožbenega razloga)

103. S petim in zadnjim delom tretjega pritožbenega razloga družba Dole naposled zatrjuje, da je Splošno sodišče dejansko stanje pravno napačno opredelilo in da je prekršilo pravila o dokaznem bremenu s tem, da je menilo, da je namen razprav omejevanje konkurence. Družba Dole meni, da na njeni podlagi izmenjave informacij ni mogoče odpraviti negotovosti glede predvidenega ravnanja zadevnih podjetij v zvezi z njihovo cenovno politiko.

104. Na prvi pogled bi se lahko sklepalo, da želi družba Dole s temi trditvami Sodišče nedopustno pripraviti do tega, da bi kot pritožbeno sodišče presojo dejstev in dokazov Splošnega sodišča nadomestilo z lastno oceno. V resnici pa je Sodišče pozvano, naj preveri, ali se je Splošno sodišče pri presoji dejstev in dokazov ravnalo po pravilnih merilih in standardih. To pa je pravno vprašanje, ki ga Sodišče v pritožbenem postopku lahko preizkusi [84] in ki je ob upoštevanju nedavne sodbe CB/Komisija [85] še posebno pomembno.

105. Že vnaprej pojasnjujem, da se je Splošno sodišče tukaj skrajno temeljito ukvarjalo s tržnimi danostmi in argumenti, navedenimi v zvezi z njimi, in da je na zelo razumljiv način obrazložilo, zakaj je treba izmenjavo informacij med udeleženimi podjetji že zaradi njene narave obravnavati kot škodljivo za dobro delovanje običajnega konkurenčnega trga. V tem smislu se obravnavani primer bistveno razlikuje od navedene zadeve CB/Komisija.

a) Upoštevna pravna merila

106. Na področju uporabe člena 81 ES (zdaj člen 101 PDEU) je mogoče, da protikonkurenčnost določenega ravnanja podjetij ne izhaja le iz njegovih učinkov, temveč iz njegovega namena. To v enaki meri velja za dogovore, sklepe in usklajena ravnanja. [86]

107. Ni nujno, da je cilj vsake izmenjave informacij med konkurenti preprečevanje, omejevanje ali izkrivljanje konkurence na skupnem trgu v smislu člena 81(1) ES. [87]

108. Ali je mogoče v taki izmenjavi informacij že zaradi njene narave videti dovolj veliko omejevanje konkurence, da bi jo bilo mogoče šteti za omejevanje konkurence kot cilj v smislu člena 81(1) ES, je treba presoditi glede na njen predmet, na njene cilje ter gospodarski in pravni okvir, v katerem poteka. [88] Pri presoji okvira je treba upoštevati tudi vrsto zadevnega blaga in storitev, dejanskih pogojev na določenem trgu ali trgih in strukturo tega trga ali trgov. [89] Pri presoji se lahko upoštevajo tudi nameni udeležencev, čeprav niso nujni dejavnik. [90]

84 — Sodbe Aalborg Portland in drugi/Komisija (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P in C-219/00 P, EU:C:2004:6, točka 125), Bertelsmann in Sony Corporation of America/Impala (C-413/06 P, EU:C:2008:392, točka 117) in Komisija/Stichting Administratiekantoor Portielje (C-440/11 P, EU:C:2013:514, točka 59).

85 — C-67/13 P, EU:C:2014:2204.

86 — Sodba T-Mobile Netherlands in drugi (C-8/08, EU:C:2009:343, točka 24).

87 — Glej glede tega moje sklepne predloge v zadevi T-Mobile Netherlands in drugi (C-8/08, EU:C:2009:110, točka 37).

88 — Sodba T-Mobile Netherlands in drugi (C-8/08, EU:C:2009:343, točka 27); v istem smislu sodbi Allianz Hungária Biztosító in drugi (C-32/11, EU:C:2013:160, točka 37) in CB/Komisija (C-67/13 P, EU:C:2014:2204, točka 53).

89 — Sodbi Allianz Hungária Biztosító in drugi (C-32/11, EU:C:2013:160, točka 36) in CB/Komisija (C-67/13 P, EU:C:2014:2204, točka 53).

90 — Sodbe T-Mobile Netherlands in drugi (C-8/08, EU:C:2009:343, točka 27), Allianz Hungária Biztosító in drugi (C-32/11, EU:C:2013:160, točka 37) in CB/Komisija (C-67/13 P, EU:C:2014:2204, točka 54).

109. Če se izhajajoč iz zgoraj navedenih meril izkaže, da je mogoče izmenjavo informacij med konkurenti že zaradi njene narave obravnavati kot škodljivo za dobro delovanje običajnega konkurenčnega trga – da torej, drugače povedano, pomeni zadostno stopnjo škode za konkurenco – njihovih konkretnih posledic za konkurenco ni treba preverjati in upoštevati.[91] Potrebno je namreč le, da je izmenjava informacij dejansko taka, da lahko preprečuje, omejuje ali izkrivlja konkurenco na skupnem trgu.[92]

110. Poleg tega se v skladu s sodno prakso Sodišča – razen če zadevna podjetja dokažejo nasprotno – domneva, da podjetja, ki so udeležena pri usklajevanju in so še naprej dejavna na trgu, pri odločanju, kako bodo ravnala na trgu, upoštevajo informacije, ki so jih izmenjala s konkurenti; nasprotni dokaz pa morajo predložiti zadevna podjetja.[93]

b) Uporaba zadevnih pravnih meril v posameznem primeru

111. V nasprotju z mnenjem družbe Dole ne vidim nobenih indicev za to, da Splošno sodišče v obravnavanem primeru ne bi upoštevalo zgoraj navedenih meril ali da bi jih napačno uporabilo.[94]

– Vrsta in predmet izmenjave informacij

112. Eden od glavnih argumentov družbe Dole, ki ga pritožnici ne navajata samo tukaj, temveč vedno znova tudi v drugem okviru, je, da udeležena podjetja sploh niso izmenjevala informacij o dejanskih cenah, temveč kvečjemu o trendih referenčnih cen.

113. Glede tega je treba pripomniti, da izmenjava informacij nima protikonkurenčnega namena samo takrat, kadar se nanaša na cene, ki jih udeležena podjetja neposredno postavljajo na trgu. Kajti, kot je Sodišče že presodilo, člen 81 ES (člen 101 PDEU) varuje strukturo trga in s tem konkurenco.[95] Zato obstoj protikonkurenčnega cilja usklajenega ravnanja ne more biti odvisen od obstoja neposredne zveze med tem ravnanjem in potrošniškimi cenami.[96] Prav tako ni nujno, da bi obstajala neposredna zveza med izmenjanimi informacijami in veleprodajnimi cenami. Za domnevo, da obstaja protikonkurenčni cilj, je dovolj celo že, da si konkurenti izmenjujejo podatke o dejavnikih, ki so pomembni za njihovo cenovno politiko ali – splošneje – za njihovo ravnanje na trgu.[97]

114. In v tem primeru je natanko tako.

115. Po nadvse izčrpnih ugotovitvah Splošnega sodišča, ki jim družba Dole nikjer ne očita potvarjanja, so v obravnavanem primeru med udeleženimi podjetji potekali dvostranski dogovori pred določitvijo cen, v okviru katerih so podjetja razpravljala o svojih vsakokratnih referenčnih cenah in nekaterih gibanjih cen.[98]

91 — Sodba T-Mobile Netherlands in drugi (C-8/08, EU:C:2009:343, točki 29 in 30); v istem smislu sodbe Football Association Premier League in drugi (C-403/08 in C-429/08, EU:C:2011:631, točka 135), Allianz Hungária Biztosító in drugi (C-32/11, EU:C:2013:160, točka 34) in CB/Komisija (C-67/13 P, EU:C:2014:2204, točke od 49 do 52 in 57).

92 — Sodba T-Mobile Netherlands in drugi (C-8/08, EU:C:2009:343, točki 31 in 43); v istem smislu sodba Allianz Hungária Biztosító in drugi (C-32/11, EU:C:2013:160, točka 38).

93 — Sodbe Komisija/Anic Partecipazioni (C-49/92 P, EU:C:1999:356, točki 121 in 126), Hüls/Komisija (C-199/92 P, EU:C:1999:358, točki 162 in 167) in T-Mobile Netherlands in drugi (C-8/08, EU:C:2009:343, točka 51) ter moji sklepni predlogi v zadevi T-Mobile Netherlands in drugi (C-8/08, EU:C:2009:110, točka 75).

94 — V nadaljevanju se ne bom posvetila samo argumentom družbe Dole v okviru petega dela tretjega pritožbenega razloga, ampak tudi nekaterim drugim, ki jih je družba Dole na to temo navedla mimogrede v okviru drugih pritožbenih razlogov.

95 — Sodbi T-Mobile Netherlands in drugi (C-8/08, EU:C:2009:343, točka 38) in GlaxoSmithKline Services/Komisija (C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P in C-519/06 P, EU:C:2009:610, točka 63).

96 — Sodba T-Mobile Netherlands in drugi (C-8/08, EU:C:2009:343, točke od 36 do 39).

97 — V tem smislu sodbe Suiker Unie in drugi/Komisija (od 40/73 do 48/73, 50/73, od 54/73 do 56/73, 111/73, 113/73 in 114/73, EU:C:1975:174, točka 173), Deere/Komisija (C-7/95 P, EU:C:1998:256, točka 86) in T-Mobile Netherlands in drugi (C-8/08, EU:C:2009:343, točka 32).

98 — Glej zlasti točke od 15 do 17, 74, 187, 256, 375 in 583 izpodbijane sodbe ter uvodne izjave od 51 do 57 sporne odločbe.

116. Po ugotovitvah Splošnega sodišča, ki v pomembnem delu izhajajo iz lastnih izjav družbe Dole, so bile referenčne cene prav tako pomembne za zadevni trg.[99] Iz teh referenčnih cen uvoznikov banan je bilo v obravnavanem primeru mogoče razbrati vsaj tržne signale, trende in/ali indikacije na želeno gibanje cen banan; poleg tega so bile cene pri nekaterih transakcijah neposredno povezane z referenčno ceno na podlagi dogovorjenih cenovnih formul.[100]

117. Dodajam, da s podjetniškega vidika sploh ne bi bilo posebej smiselno določati referenčnih cen in si s konkurenti izmenjavati podatke o njihovem nadaljnjem gibanju, če naj lastne referenčne cene in pridobljene informacije o referenčnih cenah konkurentov ne bi vplivale na prihodnje ravnanje podjetij na trgu in na cene, ki jih dejansko postavljajo.

118. Splošno sodišče je zato po zelo temeljiti razpravi o konkretnih tržnih danostih in argumentih, ki jih je navedla družba Dole, prišlo do ugotovitve, da je pri izmenjavi informacij, ki je potekala med udeleženimi podjetji, obstajal protikonkurenčni cilj.[101]

119. Tovrstna izmenjava informacij med konkurenti o dejavnikih, pomembnih za ceno, je namreč v očitnem nasprotju z zahtevo po samostojnosti, ki je značilna za ravnanje podjetij v sistemu delujoče konkurence na trgu.[102] Izmenjava torej – ne da bi bila potrebna nadaljnja pojasnila – že pomeni zadostno stopnjo škode za konkurenco in jo je mogoče že zaradi njene narave obravnavati kot škodljivo za dobro delovanje običajnega konkurenčnega trga.[103]

120. V tem se obravnavani primer bistveno razlikuje od zadeve Asnef-Equifax,[104] na katero se sklicuje družba Dole in ki se je nanašala na španski sistem za izmenjavo kreditnih informacij. Kajti cilj izmenjave informacij o boniteti kreditojemalcev, kot v primeru družbe Asnef-Equifax, je predvsem krepitev delovanja trga in ustvarjanje enakih konkurenčnih pogojev za vse kreditodajalce, ne da bi kateri izmed tržnih subjektov konkurentom kakor koli razkril, kakšne pogoje želi dati svojim strankam. Izmenjava informacij, kot je sporna v tem primeru, pa ima ravno nasprotni učinek, saj se v bistvu nanaša na dejavnike za določanje predvidenih referenčnih cen: z njim udeležena podjetja svojim konkurentom – vsaj deloma – razkrivajo svoje nameravano ravnanje na trgu in občutljive podatke v zvezi s svojimi prihodnjimi napovedmi glede cen. Na podlagi tega je nedvomno mogoče odpraviti negotovost glede predvidenega ravnanja zadevnih podjetij, prav tako pa se vzpostavljajo konkurenčne razmere, ki ne ustrezajo normalnim razmeram na tem trgu.

121. Družba Dole skuša domnevo Splošnega sodišča o protikonkurenčnem cilju zasukati v šalo s trditvijo, da so se udeležena podjetja pogovarjala pretežno o nepomembnih rečeh – „klepet o splošnih razmerah na trgu“ in „o vremenu“.

122. Tudi ta argument je s pravnega vidika popolnoma zgrešen. Ni namreč bistveno, ali je bila izmenjava informacij o dejavnikih, pomembnih za ceno, glavni predmet navezovanja stikov ali pa se je izvajala le ob navezovanju stikov (oziroma pod krinko navezovanja stikov), ki niso imeli protipravnega cilja.[105]

99 — Točke od 434 do 576 izpodbijane sodbe; glej zlasti točke od 442 do 470, ki se opirajo na lastne izjave družbe Dole.

100 — Točke 19, 574 in 638 izpodbijane sodbe ter uvodna izjava 115 sporne odločbe.

101 — Glej zlasti točke 553, 585 in 654 izpodbijane sodbe.

102 — Glede zahteve po samostojnosti glej med drugimi sodbe Suiker Unie in drugi/Komisija (od 40/73 do 48/73, 50/73, od 54/73 do 56/73, 111/73, 113/73 in 114/73, EU:C:1975:174, točka 173), Deere/Komisija (C-7/95 P, EU:C:1998:256, točki 86 in 87) in T-Mobile Netherlands in drugi (C-8/08, EU:C:2009:343, točki 32 in 33).

103 — Glej glede teh meril še enkrat nedavno sodbo CB/Komisija (C-67/13 P, EU:C:2014:2204, zlasti točki 50 in 57).

104 — Sodba Asnef-Equifax in Administración del Estado (C-238/05, EU:C:2006:734).

105 — Glej moje sklepne predloge v zadevi T-Mobile Netherlands in drugi (C-8/08, EU:C:2009:110, točka 51); v istem smislu sodbe IAZ International Belgium in drugi/Komisija (96/82 do 102/82, 104/82, 105/82, 108/82 in 110/82, EU:C:1983:310, točka 25), General Motors/Komisija (C-551/03 P, EU:C:2006:229, točka 64) in Beef Industry Development Society in Barry Brothers (C-209/07, EU:C:2008:643, točka 21).

123. V teh okoliščinah je treba očitek družbe Dole v zvezi z načinom in predmetom izmenjave informacij v celoti zavrniti.

– Pogostnost in rednost izmenjave informacij

124. Nadaljnji ugovor družbe Dole, ki se prav tako pojavlja na več mestih njenih trditev v pritožbenem postopku, se nanaša na pogostnost in rednost izmenjave informacij med udeleženimi podjetji. Družba Dole očita, da sporna odločba in izpodbijana sodba v zvezi s tem nista dovolj jasni.

125. Toda drugače kakor to, kar, kot se zdi, domneva družba Dole, ugotavljanje izmenjave informacij s protikonkurenčnim ciljem v čisto pravnem pogledu sploh ni odvisno od tega, ali gre za pogosto in redno izmenjavo informacij med udeleženimi podjetji. Kot izhaja iz sodne prakse Sodišča, je lahko že enkratna izmenjava informacij podlaga za ugotovitev kršitve in naložitev plačila globe, če so zadevna podjetja po tej izmenjavi informacij ostala dejavna na trgu.[106] Kako pogosto in redno so se izmenjavale informacije s protikonkurenčnim ciljem, bi bilo lahko pomembno kvečjemu za višino globe.

126. Kritika družbe Dole v zvezi z domnevno pomanjkljivimi ugotovitvami Komisije in Splošnega sodišča glede pogostnosti in rednosti izmenjave informacij med udeleženimi podjetji je torej brez podlage.

– Struktura trga

127. Družba Dole naposled na več mestih v postopku poudarja, da so številke o skupnih tržnih deležih udeleženih družb „pretirane“ ali „napihnjene“.[107] Vtis imam, da želi družba Dole s to kritiko spodnesti ugotovitev Splošnega sodišča, da trga banan v Severni Evropi sicer „ni mogoče opredeliti kot oligopolnega“, vendar „zanj tudi ni značilna razpršena ponudba“.[108]

128. Razlogovanje družbe Dole morda res izhaja iz domneve, da ima izmenjava informacij med konkurenti protikonkurenčni cilj samo na močno koncentriranem oligopolnem trgu.[109] A taka domneva bi bila napačna. Na takem trgu je sicer veliko verjetneje, da bo mogoče ugotoviti obstoj protikonkurenčnega cilja.[110] Vendar pa lahko na podlagi sodne prakse Sodišča sistem izmenjave informacij pomeni kršitev pravil konkurence, tudi če na zadevnem trgu *ne* gre za močno koncentriran oligopolni trg.[111] Edino splošno načelo, ki zadeva strukturo trga, je, da ponudba ne sme biti razpršena.[112]

129. Ker v obravnavanem primeru v skladu z ugotovitvami Splošnega sodišča – ki jih družba Dole ni uspela omajati[113] – ni nobenih indicev za razpršenost ponudbe na trgu banan v Severni Evropi, je razlogovanje pritožnic glede strukture trga zgrešeno.

106 — Sodba T-Mobile Netherlands in drugi (C-8/08, EU:C:2009:343, točki 58 in 59); glej tudi sodbi Komisija/Anic Partecipazioni (C-49/92 P, EU:C:1999:356, točka 121) in Hüls/Komisija (C-199/92 P, EU:C:1999:358, točka 162); kot dopolnilo glej moje sklepne predloge v zadevi T-Mobile Netherlands in drugi (C-8/08, EU:C:2009:110, točke od 97 do 107).

107 — Glej glede tega že prvi del tretjega pritožbenega razloga (glej zgoraj, točke od 73 do 91 teh sklepnih predlogov).

108 — Točka 353 izpodbijane sodbe.

109 — Taka je formulacija iz sodbe Deere/Komisija (C-7/95 P, EU:C:1998:256, točka 88).

110 — Glej moje sklepne predloge v zadevi T-Mobile Netherlands in drugi (C-8/08, EU:C:2009:110, točka 53).

111 — Sodba Thyssen Stahl/Komisija (C-194/99 P, EU:C:2003:527, točka 86).

112 — Sodbi Thyssen Stahl/Komisija (C-194/99 P, EU:C:2003:527, točka 86) in Asnef-Equifax in Administración del Estado (C-238/05, EU:C:2006:734, točka 58).

113 — Glej v zvezi s tem tudi moje navedbe o prvem delu tretjega pritožbenega razloga v točkah od 73 do 91 teh sklepnih predlogov.

– Povzetek

130. Skratka, z razlogovanjem družbe Dole ni mogoče ovreči pravne kvalifikacije sporne izmenjave informacij kot usklajeno ravnanje s protikonkurenčnim ciljem, prepovedano na podlagi člena 81 ES.

4. Vmesni sklep

131. Ker nobenemu od posameznih očitkov, ki jih je navedla družba Dole, ni mogoče ugoditi, je treba tretji pritožbeni razlog v celoti zavrniti.

D – *Četrti pritožbeni razlog: izračun globe*

132. S četrtim pritožbenim razlogom se oporeka izračunu globe. V njegovem okviru družba Dole navaja očitka zoper izpodbijano sodbo, ki ju vsebujeta dela tega pritožbenega razloga.

1. Prvi del četrtega pritožbenega razloga: upoštevanje prodaje hčerinskih družb družbe Dole, ki niso bile udeleženke kartela

133. V okviru četrtega pritožbenega razloga družba Dole najprej graja, da je Sodišče globo zmotno izračunalo na podlagi prodaje „podjetij“, pri katerih ni bila ugotovljena kršitev, in sicer družb VBH, Saba, Kempowski in Dole France, hčerinskih družb družbe Dole, ki niso bile naslovnice obvestila o možnih kršitvah. Očitek se nanaša na točke od 619 do 623 izpodbijane sodbe.

134. Zdi se mi, da ta očitek izhaja iz popolnega nerazumevanja ustaljene sodne prakse glede odgovornosti matičnih družb za kršitve prava o omejevalnih sporazumih, ki jih storijo njihove hčerinske družbe v stoodstotni lasti in vse druge hčerinske družbe, ki so pod njihovim določenim vplivom.

135. Podlaga navedene sodne prakse je pripadnost matične družbe in njenih hčerinskih družb istemu podjetju.

136. Če se matična družba in ena ali več njenih hčerinskih družb, na katere odločilno vpliva, štejejo za del enega podjetja za namen *ugotavljanja* kršitve, mora enako veljati tudi za namen *kaznovanja* kršitve z globo. Pojem podjetja v okviru člena 7 Uredbe št. 1/2003 je namreč popolnoma enak pojmu podjetja v okviru člena 23 Uredbe št. 1/2003, izhaja pa iz člena 81 ES (člen 101 PDEU).

137. Le ob upoštevanju prodaje matične družbe in vseh hčerinskih družb, na katere ima odločilen vpliv, je mogoče pri izračunu globe primerno upoštevati finančno moč celotne skupine podjetij, ki je udeležena v posameznem kartelu. [114]

114 — Glej glede tega moje sklepne predloge v združenih zadevah Alliance One International in Standard Commercial Tobacco/Komisija (C-628/10 P in C-14/11 P, EU:C:2012:11, točka 1).

138. Ugovor družbe Dole, da je bila v protikonkurenčne dejavnosti vpletena le ena izmed njenih hčerinskih družb, namreč Dole Fresh Fruit Europe, je v okviru kaznovanja kršitve ravno tako neprepričljiv kot v okviru ugotavljanja kršitve. Matična družba in hčerinske družbe, na katere ta odločilno vpliva, so skupaj pravni subjekt enotnega podjetja v smislu konkurenčnega prava in odgovarjajo zanj. Če to podjetje namenoma ali iz malomarnosti krši pravila o konkurenci, to povzroči skupno odgovornost vseh njegovih pravnih subjektov v strukturi skupine podjetij, ne glede na to, ali gre za matično ali hčerinsko družbo.[115]

139. Tudi iz sodne prakse Sodišča v primeru Tomkins, ki jo navaja družba Dole, ne izhaja nič drugega. V sodbi Komisija/Tomkins se sicer poudarja, da je odgovornost matične družbe za kartelni prekršek hčerinske družbe v njeni stoodstotni ali skoraj stoodstotni lasti postranska.[116] Vendar zaradi te postranske narave nikakor ni vprašljiva uporaba prihodkov skupine družb kot podlaga za izračun globe. Nasprotno, ta postranska narava povzroči le, da ima lahko od popravkov globe, naložene eni izmed hčerinskih družb, korist tudi solidarno odgovorna matična družba, če pri Splošnem sodišču obe vložita vzporedni ničnostni tožbi.

140. Splošno sodišče je zato upravičeno zavrnilo predlog družbe Dole, da se pri izračunu globe ne bi upoštevala prodaja vseh tistih hčerinskih družb, ki niso bile neposredno vpletene v kršitev.[117]

141. V teh okoliščinah ni treba podrobneje ugotavljati, ali je bil prepričljiv tudi dodatni del obrazložitve, na katerega se je Splošno sodišče prav tako oprlo v obravnavani zvezi. V skladu z njim naj bi se trditev družbe Dole glede samostojnosti nekaterih njenih hčerinskih družb in neupoštevanja njihove prodaje nanašala na razlikovanje med zelenimi in rumenimi bananami.[118] Priznam, da ta del obrazložitve, ki ga je dodatno uporabilo Splošno sodišče, deluje nekoliko presenetljivo. S pravnega vidika pa je izpodbijana sodba iz zgoraj navedenih preudarkov o enotnem pojmu podjetja[119] pravilna.

142. Iz tega izhaja, da je treba prvi del četrtega pritožbenega razloga zavrniti.

2. Drugi del četrtega pritožbenega razloga: dvojno štetje iste prodaje

143. Dalje družba Dole v okviru četrtega pritožbenega razloga očita, da je Splošno sodišče pri izračunu globe neutemeljeno dvakrat štelo prodajo istih proizvodov. Ta očitek pritožnic se nanaša na točko 630 izpodbijane sodbe.

144. Konkretno gre za to, da naj bi Komisija ob odobritvi Splošnega sodišča v prometu iz prodaje družbe Dole pri izračunu globe dvakrat štela tiste banane, ki jih je družba Dole najprej prodala tretjim osebam, ki niso bile udeležene v kartelu, in jih potem spet odkupila od njih. Družba Dole kot edini primer navaja prodajo nekaj svojih banan družbi Cobana in nadaljnjo prodajo istih banan družbe Cobana družbi Kempowski, ki je hčerinska družba družbe Dole.

115 — Glej glede tega moje sklepne predloge v združenih zadevah Alliance One International in Standard Commercial Tobacco/Komisija (C-628/10 P in C-14/11 P, EU:C:2012:11, točka 173) in moje sklepne predloge v zadevi Akzo Nobel in drugi/Komisija (C-97/08 P, EU:C:2009:262, točka 97).

116 — Sodba Komisija/Tomkins (C-286/11 P, EU:C:2013:29, točka 39).

117 — Točki 619 in 620 izpodbijane sodbe.

118 — Točka 621 izpodbijane sodbe.

119 — Glej glede tega točke od 134 do 140 teh sklepnih predlogov.

145. Glede tega gre pripomniti, da je pritožbeni postopek omejen na pravna vprašanja.[120] Iz trditev družbe Dole glede drugega dela četrtega pritožbenega razloga ni mogoče ugotoviti, katera napačna uporaba prava se očita Splošnemu sodišču. Navedbe družbe Dole glede tega so presplošne in premalo natančne, da bi jih bilo mogoče razumno presoditi.[121] Zato predlagam, naj se zavržejo kot nedopustne.

146. Podredno dodajam, da je za vsa vprašanja v zvezi z višino globe pristojno Splošno sodišče, ki ima neomejeno pristojnost za pregled po lastni presoji (člen 261 PDEU v povezavi s členom 31 Uredbe št. 1/2003). Sodišče preverja izvajanje te pristojnosti Splošnega sodišča samo glede očitnih napak.[122] Da je prišlo do takih napak, se domneva, prvič, če Splošno sodišče ne upošteva obsega svojih pristojnosti na podlagi člena 261 PDEU,[123] drugič, če se ni izčrpno ukvarjalo z vsemi upoštevnimi vidiki,[124] in tretjič, če je uporabilo neustrezna pravna merila,[125] tudi glede na načeli enakega obravnavanja[126] in sorazmernosti[127].

147. Ker vrednost izdelkov, ki so posredno ali neposredno povezani s kršitvijo člena 81 ES (člen 101 PDEU),[128] kaže na pomembnost prekrška, je vsekakor razumno za namen izračuna globe upoštevati vse prihodke, ki jih je udeleženec v kartelu ustvaril s temi izdelki. Če je udeleženec kartela z istim blagom opravil več transakcij – na primer, če je to blago najprej prodal tretji osebi, pozneje pa to blago spet odkupil od navedene tretje osebe ali celo od četrte osebe – se lahko šteje, da ta dvakratna transakcija kaže na gospodarsko pomembnost tega blaga za udeleženca kartela.

148. V teh okoliščinah Splošno sodišče ni naredilo očitne napake s tem, da dvojnega štetja banan, ki jih je družba najprej prodala in potem znova odkupila, ob preverjanju izračuna globe za družbo Dole ni štelo za napačno.

149. Kot sledi iz navedenega, tudi četrtega pritožbenega razloga ni mogoče sprejeti.

E – *Povzetek*

150. Ker nobenemu pritožbenemu razlogu družbe Dole ni mogoče ugoditi, je treba pritožbo v celoti zavrniti.

V – **Stroški**

151. Sodišče na podlagi člena 184(2) Poslovnika odloča o stroških, če pritožbo zavrne.

120 — Sodbe Vidrányi/Komisija (C-283/90 P, EU:C:1991:361, točka 11 do 13), Aalborg Portland in drugi/Komisija (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P in C-219/00 P, EU:C:2004:6, točki 47 in 48) in Telefónica in Telefónica de España/Komisija (C-295/12 P, EU:C:2014:2062, točka 84).

121 — Sodbe Lindorfer/Svet (C-227/04 P, EU:C:2007:490, točka 83), Schindler Holding in drugi/Komisija (C-501/11 P, EU:C:2013:522, točka 45) in MasterCard in drugi/Komisija (C-382/12 P, EU:C:2014:2201, točka 151).

122 — Sodba Aalborg Portland in drugi/Komisija (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P in C-219/00 P, EU:C:2004:6, točka 365).

123 — Glej glede tega moje sklepne predloge v zadevi Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied/Komisija (C-105/04 P, EU:C:2005:751, točka 137) in moje sklepne predloge v zadevi Schindler Holding in drugi/Komisija (C-501/11 P, EU:C:2013:248, točka 190); v istem smislu sodbi Schindler Holding in drugi/Komisija (C-501/11 P, EU:C:2013:522, točki 155 in 156) in Kone in drugi/Komisija (C-510/11 P, EU:C:2013:696, točki 40 in 42).

124 — Sodbe Baustahlgewebe/Komisija (C-185/95 P, EU:C:1998:608, točka 128), Dansk Rørindustri in drugi/Komisija (C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P in C-213/02 P, EU:C:2005:408, točki 244 in 303) in Papierfabrik August Koehler in drugi/Komisija (C-322/07 P, C-327/07 P in C-338/07 P, EU:C:2009:500, točka 125).

125 — Sodbe Baustahlgewebe/Komisija (C-185/95 P, EU:C:1998:608, točka 128), Dansk Rørindustri in drugi/Komisija (C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P in C-213/02 P, EU:C:2005:408, točki 244 in 303) in Papierfabrik August Koehler in drugi/Komisija (C-322/07 P, C-327/07 P in C-338/07 P, EU:C:2009:500, točka 125).

126 — Sodbi Weig/Komisija (C-280/98 P, EU:C:2000:627, točki 63 in 68) in Sarrió/Komisija (C-291/98 P, EU:C:2000:631, točki 97 in 99).

127 — Sodbi E.ON Energie/Komisija (C-89/11 P, EU:C:2012:738, točka 126) in Schindler Holding in drugi/Komisija (C-501/11 P, EU:C:2013:522, točka 165).

128 — Sodba Team Relocations in drugi/Komisija (C-444/11 P, EU:C:2013:464, točki 76 in 88).

152. Kot je razvidno iz člena 138(1) in (2) v povezavi s členom 184(1) se neuspeli stranki naloži plačilo stroškov, če so bili ti priglašeni; če je neuspelih strank več, Sodišče odloči o porazdelitvi stroškov. Ker je Komisija podala takšne predloge, pritožnice pa s svojimi pritožbenimi razlogi niso uspele, se jim naloži plačilo stroškov. Nositi jih morajo solidarno, ker so pritožbo vložile skupaj. [129]

VI – **Predlog**

153. Glede na zgoraj navedeno Sodišču predlagam, naj odloči:

1. Pritožba se zavrne.

2. Družbi Dole Food Company, Inc. in Dole Fresh Fruit Europe OHG solidarno nosita stroške postopka.

129 — Sodba Akzo Nobel Chemicals in Akcros Chemicals/Komisija (C-550/07 P, EU:C:2010:512, točka 123); v istem smislu sodba D in Švedska/Svet (C-122/99 P in C-125/99 P, EU:C:2001:304, točka 65); v zadnjenavedenem primeru je bilo D in Kraljevini Švedski naloženo, da solidarno nosita stroške postopka, čeprav sta vložila ločeni pritožbi.